

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПІДТРИМКИ ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА ЙОГО ФУНКЦІЙ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Розглянуто соціально-економічну ефективність підтримки підприємництва та механізми підтримки в контексті світового досвіду, визначено критерії ефективної підтримки підприємництва, а також ступінь реалізації цілей підтримки, проаналізовано методику оцінки ефективності підприємств та оцінку державної підтримки в отриманні результату. Розглянуто напрямки фінансової підтримки підприємств в Україні, висвітлено соціальні наслідки та функції його розвитку в умовах ринкової економіки країни.

Ключові слова: соціально-економічна ефективність, державна підтримка, фінансова підтримка, підприємництво, функції підприємництва, ефективність підтримки.

Постановка проблеми. Соціальна ефективність підприємництва посідає вагоме місце у забезпеченні соціальної орієнтації ринкової економіки та в досягненні балансу між ринковою ефективністю та вирішенням соціальних проблем. Високий соціальний зміст підприємництва проявляється тоді, коли підприємства цієї сфери створюють відповідні обсяги продукції, які впливають на головні соціально-економічні показники країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні ще не створено соціально-економічних умов для розвитку та збільшення кількості підприємництва, маловивченою є проблема ефективності підтримки підприємництва. Ці питання значною мірою зумовлені відсутністю ґрунтовних наукових підходів до вивчення сутності соціально-економічної підтримки підприємництва та ефективності загалом. Ефективність оцінюють з точки зору реалізації цілей, а також засобів їх досягнення. Ця проблема привертає дедалі більшу увагу українських вчених. Так, у монографії З.С. Варналія "Мале підприємство: основи теорії і практики" в окремому розділі досліджено необхідність, суть державної підтримки МП, етапи формування державної політики підтримки МП, правове забезпечення розвитку МП, державну фінансову підтримку МП. Покропівний С.Ф. та В.М. Колот у навчальному посібнику "Підприємництво: стратегія, організація, ефективність" окремий розділ присвятили оцінці ефективності підприємницької діяльності. Отже, у вітчизняній економічній літературі є низка робіт, в яких висвітлено проблеми підтримки підприємництва. Однак в Україні маловивченою є проблема ефективності державної підтримки підприємництва.

Основна мета дослідження. У цій роботі розглянемо соціально-економічну ефективність підтримки підприємництва, висвітлимо важливість та механізми підтримки в контексті світового досвіду, визначимо критерії та функції ефективної підтримки підприємництва, а також ступінь реалізації цілей підтримки, проаналізуємо методику оцінки ефективності підприємств та систему показників перспективної соціально-економічної ефективності підприємництва.

Основні результати дослідження. Високий рівень розвитку підприємництва є необхідною умовою для успішного функціонування ринкової економіки, у розвинутих країнах визначає темпи економічного зростання, структуру та якість валового національного продукту. Саме тому підприємництво є неза-

- планування оптимальної структури капіталу, тобто оптимального співвідношення між зобов'язаннями та власним капіталом; здійснити прогнозування своєї діяльності;
- переглянути організаційну структуру управління підприємством;
- проводити ефективний фінансовий менеджмент, тобто організувати такі фінансові відносини підприємств, які б дозволили формувати ресурсний потенціал високих темпів приросту виробництва та продажу, забезпечити постійний ріст власного капіталу та стабільний економічний розвиток, а також конкурентоспроможність підприємств;
- приймати об'єктивні управлінські рішення щодо цільового використання як позичкового, так і власного капіталу та організувати чітке інформаційне, нормативне та правове забезпечення.

Література

1. Галушко Є.С. Підвищення ефективності використання інноваційного потенціалу в умовах переходу до ринкових відносин (на прикладі промислових підприємств Донбасу) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.02 / Є.С. Галушко; Ін-т економіки промисловості. – Донецьк, 1999. – 23 с.
2. Геєць В.М. Інновативно-інноваційний шлях розвитку – модернізаційний проект розвитку української економіки і суспільства початку XXI століття / В.М. Геєць // Банківська справа. – 2003. – № 4 (52). – С. 16-21.
3. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення : монографія / В.Т. Шлемко, І.Ф. Бінько. – Сер.: Нац. безпека. – К. : Вид-во НІСД. – 1997. – Вип. 2. – 144 с.
4. Лапін Е.В. Экономический потенциал предприятия : монография / Е.В. Лапін. – Сумы : Изд-во ИТД "Университетская книга", 2002. – 310 с.
5. Лігоненко Л.О. Антикризисное управління підприємством: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій / Л.О. Лігоненко. – К. : Вид-во КНТЕУ, 2001. – 580 с.
6. Марушко Н.С. Фінансова безпека підприємства в системі залучення капіталу / Н.С. Марушко // Науковий вісник Львівського ДУВС : зб. наук. праць. – Львів : Вид-во ЛДУВС. – 2009. – № 2. – С. 249-252.
7. Финансовая диагностика предприятия и поддержка управленческих решений / ред. В.П. Савчук. – М. : Изд-во Лаборатории базовых знаний, 2004. – 460 с.

Карковська В.Я. Особенности оценки финансово-экономической безопасности предприятий

Рассмотрены преимущества и недостатки источников финансирования предприятия. Приведены и проанализированы показатели, позволяющие оценить финансово-экономическую безопасность предприятия. Рассмотрен алгоритм расчета рентабельности машиностроительных предприятий. Выделены основные направления повышения финансово-экономической безопасности предприятий.

Ключевые слова: финансово-экономическая безопасность, рентабельность собственного капитала, внешние источники финансирования предприятий, внутренние источники финансирования предприятий.

Karkovska V.Ya. Features evaluation of financial and economic security companies

The main advantages and disadvantages of sources of finance companies. Presented and analyzed indicators that make it possible to assess the financial and economic security. The algorithm calculating the profitability of engineering companies. Singled out the main directions of improving financial and economic security.

Keywords: financial and economic security, return on equity, external sources of finance companies, domestic sources of finance companies.

мінним елементом ринкової економіки, вносить вагомий вклад у збільшення загальних обсягів виробництва, товарообігу, сприяє раціональному використанню всіх ресурсів, створює успішне середовище для розвитку конкуренції в здійсненні підприємницької діяльності та усунення монополізму, стимулює до ефективної праці, створює робочі місця, сприяє підвищенню експортному потенціалу, покращує використання сировинних ресурсів.

Актуальність розвитку малого підприємництва в Україні визначають такі чинники: низький рівень самоорганізації для захисту своїх інтересів; недосконалість системи підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації працівників; недостатня державна фінансово-кредитна і майнова підтримка підприємництва; неопрацьованість законодавства з питань розвитку підприємництва загалом; адміністративні бар'єри; недосконалість судової системи; відсутність стимулів для інвестицій; недосконалість системи обліку та статистичної звітності підприємств; надмірний податковий тиск; обмеженість інформаційного та консультативного забезпечення.

За цієї проблеми необхідно запровадити заходи щодо підтримки підприємництва в Україні загалом: удосконалення фінансово-кредитної підтримки і забезпечення матеріально-технічних та інноваційних умов розвитку підприємництва, інформаційне та кадрове забезпечення бізнесу, стимулювання зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів підприємництва. Фінансове забезпечення розвитку підприємництва потрібно здійснювати за рахунок коштів державних і місцевих бюджетів, позабюджетних фондів, приватних вітчизняних та іноземних інвесторів тощо.

Проблема соціально-економічної ефективності підтримки підприємництва має носити комплексний характер та охоплює такі аспекти: аналіз негативних тенденцій у динаміці показників, оцінка внеску державної підтримки в отриманні соціально-економічного ефекту, визначення економії на транзакційних витратах, виявлення та оцінка негативних явищ, які виникають через невисокий рівень підтримки, розроблення нових та вдосконалення чинних законодавчо-нормативних документів з питань визначення чітких підходів до власності та форм її захисту, створення сприятливішого податкового, інвестиційного, інноваційного та цінового режимів, упорядкування механізму державного регулювання та контролю підприємницької діяльності. Формування відповідної законодавчої бази розвитку підприємництва передбачає встановлення правових гарантій для забезпечення свободи і захисту приватної власності, розробку дійових законодавчо-нормативних актів спрямованих на стимулювання підприємництва, усунення правових суперечностей і скасування положень, що гальмують розвиток приватної ініціативи.

Соціально-економічна ефективність – це показник, який характеризує відношення отриманого соціально-економічного ефекту (результату) до витрат ресурсів, що зумовили отримання цього результату. В цьому зв'язку розглянемо особливості та закономірності соціально-економічної підтримки підприємництва в Україні. Ці зусилля у разі доцільності підтримки підприємництва залежать від вміння підприємств використовувати ресурси, тому ефективність також пов'язана з економією. У процесі господарювання важливим є ощадливе використання наданої підтримки підприємствам, кількість якої є обмеженою.

Ефективною підтримкою буде вважатися не та підтримка, результатом якої буде досягнута мета, а та, яка з мінімальними витратами ресурсів приведе до максимального ефекту (результату). Тому при ефективній підтримці підприємства мають забезпечуватися певні пропорції (співвідношення) між отриманими результатами та витратами (витраченими коштами).

На нашу думку, **критерії ефективності підтримки** підприємництва повинні визначати ступінь взаємодії тих цілей, які стоять перед підприємствами цієї сфери. Цю ефективність визначають як різницю між показниками результатів діяльності малих підприємств за підтримки та без неї. Щоб правильно вирішити це питання, потрібно розрізняти ефективні підприємства на загальнодержавному та регіональному рівнях. Для дослідження ефективності підтримки підприємства потрібна методика оцінки ефективності підприємств загалом. Перспективна ефективність реалізується в умовах ризиків (виробничих, маркетингових, кредитних, фінансових, валютних), тому потрібно використовувати реальний підхід, за яким на основі зіставлення прогнозів і реальних результатів можна виділити в ефективності підприємств частку, яка залежить від державної підтримки підприємництва [4].

Ефективність підтримки підприємництва виражається передусім у позитивному результаті, який зіставляється із витратами на його заощадження. Однак мета досягнення ефективності підтримки підприємництва може бути забезпечена різними видами державної підтримки. У процесі господарювання важливим є заощадливе використання наданих державою ресурсів, кількість яких є обмеженою. Важливим є не тільки досягнення поставлених цілей, але й те, скільки витрачено коштів на розвиток підприємництва, та очікуваний результат надходжень до бюджету, створення робочих місць, зростання обсягів виробництва. Ефективною підтримкою підприємництва є не така підтримка, результатом якої є досягнення цілі без врахування витрачених ресурсів, а така, яка забезпечує реалізацію поставлених цілей з мінімальними витратами ресурсів, або така, яка при заданих ресурсах веде до максимального ефекту (результату). За умови ефективної підтримки підприємства мають забезпечуватися певні пропорції (співвідношення) між одержаним результатом та витратами (наданої фінансової, кредитної підтримки). Ефективність підтримки підприємництва пов'язана з результатами діяльності. Опис ефективного використання коштів, наданих державою, вимагає порівняння ефективного результату із витратами.

Важливість підтримки підприємництва підтверджена **світовим досвідом** та практикою виживання підприємств, особливо в кризових ситуаціях. Державна підтримка створює умови, за яких підприємства зміцнюють свої позиції в економіці, починають самостійно розвиватися, а також впливати на соціально-економічні показники [14].

Проблема соціально-економічної ефективності підтримки підприємництва має носити комплексний характер та охоплювати **такі аспекти**: аналіз негативних тенденцій у динаміці показників, оцінка внеску державної підтримки в отриманні соціально-економічного ефекту, визначення економії на транзакційних витратах, виявлення та оцінка негативних явищ, які виникають через невисокий рівень підтримки, розроблення нових та вдосконалення чинних законодавчо-нормативних документів з питань визначення чітких підходів до власності

та форм її захисту, створення сприятливішого податкового, інвестиційного, інноваційного та цінового режимів, упорядкування механізму державного регулювання та контролю підприємницької діяльності. Формування відповідної законодавчої бази розвитку підприємництва передбачає встановлення правових гарантій для забезпечення свободи і захисту приватної власності, розроблення дійових законодавчо-нормативних актів, спрямованих на стимулювання малого підприємництва, усунення правових суперечностей і скасування положень, що гальмують розвиток приватної ініціативи.

Формування державної політики підтримки малого підприємництва в Україні починається з 1991 р., коли Верховна Рада України прийняла Закон України "Про підприємство" та утворила Державний комітет України із сприяння малим підприємствам і підприємству. Подальшим кроком було схвалення у 1993 р. Кабінетом Міністрів України Програми державної підтримки підприємництва в Україні. Наступним кроком було проголошення у Посланні Президента України до Верховної Ради України в 1994 р. першочергових завдань державної політики, спрямованої на розвиток підприємництва він характеризується стрімким зростанням кількості малих підприємств характеризується стрімким зростанням кількості підприємств.

Другий етап розвитку державної політики підтримки малого підприємництва розпочався у 1996 р., коли Кабінет Міністрів України схвалив концепцію державної політики розвитку малого підприємництва. У квітні 2000 р. Верховна Рада України прийняла Закон України "Про державну підтримку малого підприємництва", в грудні 2000 р. було прийнято Закон України "Про національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні". Другий етап визначається зниженням темпів приросту малих підприємств і підприємств загалом [5].

Третій етап датується періодом з 2000 р. по 2006 р. Характерною його особливістю є консервація сектора підприємництва. Четвертий етап розпочався у 2006 р. та триває до сьогодні. Цей період характеризується стрибкоподібним розвитком підприємств. Це завершальний етап реформування сфери малого бізнесу і взагалі підприємництва [7].

Орієнтовно можна вважати, що нині Україна перебуває на першому етапі становлення та розвитку підприємництва, оскільки, незважаючи на запровадження низки нормативно-правових документів у сфері підприємництва, необхідні подальше формування дієвої нормативно-правової бази та забезпечення інфраструктури його розвитку [5].

Основними принципами державної політики підтримки малого підприємництва є створення сприятливих умов для його розвитку, зокрема: забезпечення системності та комплексності механізмів державного регулювання розвитку малого підприємництва, цілеспрямованості та підтримки суб'єктів підприємництва шляхом вибору пріоритетів та концентрації ресурсів для їх реалізації, рівноправного доступу суб'єктів малого підприємництва усіх форм власності до фінансових, матеріальних, природних, інформаційних ресурсів.

Постає питання: якою мірою держпідтримка є допомогою для підприємництва? Незважаючи на низку прийнятих органами державної влади і управління нормативних документів, розвиток підприємництва в Україні

здійснюється в несприятливому макро- та мікросередовищі. Аналіз діяльності суб'єктів підприємництва свідчить про те, що значна кількість новостворених підприємств не можуть розпочати свою діяльність через відсутність достатнього статутного капіталу, матеріалів, власних площ, обладнання тощо.

Вирішенню проблем ефективної підтримки щодо малого підприємництва сприяє розширення мережі інфраструктури підтримки підприємництва, яка налічує понад 200 інвестиційних компаній і фондів, 50 бізнес-інкубаторів, близько 70 інноваційних компаній і фондів, 90 фондів підтримки підприємництва, 530 кредитних спілок, 80 лізингових компаній, 2 тис. аудиторських фірм і приватних аудиторів, 330 страхових організацій, 150 бізнес-центрів, однієї тисячі регіональних громадських об'єднань, 3 тис. навчальних закладів, 4 технопарки, 760 інформаційно-консультативних установ [13].

Зміцнення фінансової бази регіонального рівня державної підтримки підприємництва може здійснюватися за рахунок таких основних джерел: цільових коштів з бюджетів відповідного рівня, фінансової діяльності регіональних фондів підтримки малого підприємництва, Українського фонду підтримки підприємництва у фінансуванні регіональних програм та інвестиційних проектів, іноземної допомоги, яка може здійснюватися в різних формах.

В організаційному аспекті важливим є розвиток мережі регіональних фінансових інститутів підтримки підприємництва. Крім регіональних фондів, доцільно створити іпотечні банки, тендерні центри, депозитні компанії, інвестиційні компанії, бізнес-центри, агро-бізнес-центри. Фінансову підтримку в різних її формах (кредит, дотації, пільгове оподаткування) потрібно надавати на основі вибіркової структурної і фінансової політики.

Результати державної підтримки в цьому напрямку багатозначні і для їх оцінки можна використовувати систему показників [13]:

- збільшення робочих місць на підприємствах, по галузях оголошених пріоритетними в програмах розвитку малого підприємництва;
- кількість робочих місць для різних верств населення;
- співвідношення темпів приросту робочих місць на підприємствах і темпів зниження безробіття.

Наступна група показників, яка висвітлює ефективність підтримки, пов'язана з різними видами ризику, що виникають у разі недостатнього рівня підтримки [4]: рівень тіншової зайнятості; обмеження доступу підприємців до можливостей навчання, консультаційних послуг.

Для оцінки ефективності підприємництва та ефективності його державної підтримки можна використовувати показники виробничої та господарської діяльності (в динаміці). До них належать: виробництво продукції, товарів та послуг (на душу населення), балансовий прибуток на 1 грн витрат; платежі в бюджет на 1 грн витрату, відносна економія від використання основних ресурсів, рентабельність, оборотність на 1 грн виробленої та реалізованої продукції. Особливо виділяється такий показник, як віддача від витрат держави на підтримку малого підприємництва – бюджетна ефективність. Це співвідношення обсягу платежів в бюджетну систему та обсягу засобів державної підтримки. Розрахунок показників частки МП у ВВП, прибутку, бюджетних надходженнях дає можливість оцінити місце малого підприємництва в розвитку економіки країни [4].

До показників ефективності використання ресурсів належать: капіталомісткість, матеріаломісткість, питоми капіталовкладення.

Капіталомісткість – це показник, який виражає відношення капітальних вкладень до приросту вартісного обсягу продукції (валового чи національного доходу). **Матеріаломісткість** – показник витрат матеріалів на виготовлення одиниці продукції. **Питоми капіталовкладення** – обсяг капітальних вкладень, що припадає на одиницю введення в дію виробничих потужностей або на одиницю розміру (місткості) об'єкта, а також на одиницю приросту виробництва продукції, робіт і послуг.

Серед показників підвищення ефективності використання людських ресурсів (в динаміці) основним є продуктивність праці. Крім зазначених вище показників, можна застосовувати ще кілька показників економічної ефективності підприємництва, а саме: приріст коефіцієнта ефективності (рентабельності), що дорівнює співвідношенню суми балансового прибутку (або обсягу виробленої продукції та наданих послуг) до загальних витрат з умовним виділенням частки підтримки [4]. Розрахунок цих показників дає змогу визначити зміни у застосуванні використаних ресурсів порівняно з нагромадженнями. Динаміка розглянутих показників дає змогу більш визначено формувати напрямки підтримки, тобто проводити цілеспрямовані зміни в її структурі.

Світовою практикою у справі фінансово-кредитної підтримки розвитку підприємництва в постсоціалістичних державах, зокрема і в Україні, є залучення іноземних кредитів, грантів, субсидій і стипендій. До головних реальних джерел залучення Україною іноземних коштів для розвитку підприємництва належать кредити міжнародних фінансових організацій. Відсутність у країні необхідного досвіду самостійної фінансово-кредитної політики, досвіду налагодження міжнародної співпраці в умовах переходу до ринку й обмеженості фінансових ресурсів зумовили незадовільне проведення державою інноваційно-інвестиційної політики. Тому не всі підприємства України можуть отримати фінансову та консультативну підтримку. Важливо те, що з кожним роком можливості і масштаби допомоги збільшуються. Ефективність міжнародної фінансово-кредитної підтримки малого підприємництва в Україні з кожним роком підвищується.

У науковій думці по різному подають функції підприємництва, у більшості випадків залежно від виду підприємництва вони визначаються. На нашу думку, функція – форма реалізації чи зовнішній прояв якості будь-якого суб'єкта у даній системі відносин. Узагальнюючи наявні підходи щодо них, необхідно наголосити, що функції підприємництва зумовлені завданнями підприємництва, мають об'єктивний характер, є відносно самостійними, є складовими змісту управління підприємством.

Різниця між різними видами підприємництва стосується передусім потенційних можливостей кожного із них реалізувати ці функції найбільш ефективним способом. За умови максимального взяття до уваги економічної сутності підприємництва, виділимо такі його головні соціально-економічні функції, які виконує як макро-, так і макрорівнях:

1. Оптиміальне комбінування факторів виробництва і цим самим найбільш ефективне використання економічних ресурсів – матеріальних, фінансових, трудових, інтелектуальних тощо. Тобто це функція ефективного управління

економічними ресурсами, які перебувають у розпорядженні суб'єкта підприємництва. Якщо цю функцію підприємств не виконує, то тоді характеризується як банкрут.

2. Сприяння розподілу національного доходу: ціни факторів виробництва, які використовує підприємств у своїй діяльності, утворюють доходи їх власників (заробітна плата, земельна рента, процент на капітал).
3. Ефективне та повне задоволення платоспроможного попиту населення на товари і послуги. Потреби суспільства, регіону, галузей, підприємств, кожного індивідуума є різноманітні, жоден державний орган їх забезпечити не може. Лише підприємство, враховуючи ці потреби, може їх врахувати та задовольнити.
4. Формування економіки відкритого типу.

Вихід на зовнішній ринок суб'єкта підприємництва сприяє пристосуванню елементів національної економіки до системи світогосподарських зв'язків, що, безумовно розширює реальне підґрунтя формування економіки відкритого типу. Ступінь відкритості економіки визначається такими показниками, як: обсяг експорту на душу населення, питома вага експорту країни в світовому експорті, експортна квота країни (відношення вартості експорту країни до ВВП країни).

5. Розвиток конкуренції у підприємницькій сфері.

Підприємство підсилює конкурентну боротьбу між суб'єктами діяльності. З одного боку, за умов вузької спеціалізації й використання новітньої техніки воно виступає як дійовий конкурент, що підриває позиції державних підприємств-гігантів, які довгий час зберігали монопольне право здійснювати певну діяльність щодо виготовлення продукції. Руйнуючи монополію, сприяє виробництву рентабельної продукції, що задовольняє індивідуальний, а не масовий попит, таким чином підвищуючи ефективність його функціонування.

6. Стимулювання інноваційності, що обумовлено безпосередньо підприємством та конкурентною боротьбою. Як результат – задоволення платоспроможного попиту населення на товари і послуги. Потреби суспільства, регіону, галузей, підприємств, кожного індивідуума є різноманітні, жоден державний орган їх забезпечити не може. Лише інноваційність підприємства може їх врахувати та задовольнити.

7. Збільшення сукупного обсягу експорту і звуження масштабів імпорту. Здійснення суб'єктами експортних операцій сприяє збільшенню сукупного обсягу експорту і разом з тим звужує масштаби імпорту. Важливість, зокрема малого підприємства, для зовнішньоторговельного балансу полягає у тому, що в тих галузях, де малі фірми успішно функціонують, здійснюючи експортні операції, імпортні поставки не можуть досягнути значної частки продукції, яка реалізується на відповідному ринку. Це пояснюється існуванням цінової конкуренції з боку малих і середніх підприємств, високими техніко-економічними стандартами їхніх товарів, різноманітністю виготовленої продукції.

8. Сприяння міжнародним інтеграційним процесам. Успішне функціонування підприємства позитивно впливає на економічний розвиток окремих географічних районів та регіонів країни. Значно підвищується роль пограничних територій. Це своєю чергою веде до втягнення периферійних районів у світогосподарські зв'язки, які визначають форми і темпи подальшого розвитку міжнародних економічних відносин, інтенсивність проведення інтеграції

раційних процесів. Здійснюючи експортно-імпортні операції, малі й середні підприємства ефективно використовують наявні ресурси, переймають світовий досвід організації й управління господарською діяльністю, впроваджують високі технології у виробничий процес, чим і забезпечують собі прибуткову і стійку позицію на внутрішньому ринку. Відповідно, стимулюється процес створення найбільш ефективних організаційно-правових структур із сучасним методами і формами управління.

9. Формування соціального захисту та соціальної допомоги. Активний розвиток підприємництва сприяє, з одного боку, розширенню робочих місць, з іншого, збільшенню податкових надходжень, частина яких спрямовується на здійснення соціальних виплат.

Висновки. Загальні результати оцінки ефективності за названими напрямками дають змогу відповісти на питання: якою мірою держпідтримка є допомогою для підприємництва. Незважаючи на низку прийнятих органами державної влади і управління нормативних документів, розвиток підприємництва в Україні здійснюється в несприятливому макро- та мікросередовищі, є багато проблем, які необхідно вирішувати на різних рівнях. Аналіз діяльності суб'єктів підприємництва свідчить про те, що значна кількість новостворених підприємств не можуть розпочати свою діяльність через відсутність достатнього статутного капіталу, матеріалів, власних площ, обладнання тощо.

Таким чином, перспективним напрямом дослідження ефективності підтримки підприємництва є оцінка внеску державної підтримки в отриманні результату, а також вдосконалення та розроблення законодавчо-нормативних актів. Зберігається нерозвиненість ринкових інститутів та ринкової інфраструктури, обмеженість внутрішнього попиту. Кошти, виділені з бюджетів різного рівня на розвиток підприємництва, чиновники часто спрямовують на підтримку "своїх" підприємств. Негативним фактором у розвитку підприємництва, який має бути під пильною увагою науковців, є недосконалість судової системи, слабка захищеність від корупції та криміналу як підприємця, так і споживача. Окрім того, істотним фактором, який понижує ефективність підприємництва, є податкова система, яка заганає підприємства в тінь. При аналізі причин, які стримують розвиток підприємництва, інтереси суб'єктів підприємництва можуть не збігатися зі загальними рішеннями проблем, пов'язаних з реконструкцією економіки, забезпеченням зайнятості та поповненням бюджетів. Надзвичайно важливим є вивчення державної підтримки та формування пріоритетів розвитку малого підприємництва з позиції вирішення проблем зайнятості, створення нових та поновлення наявних робочих місць. Потенціал позитивного впливу підприємництва на соціально-економічні процеси не може використовуватися в повному обсязі доти, поки не будуть виявлені та ліквідовані негативні фактори, а також обґрунтовані шляхи та механізми поступального розвитку підприємництва, як важливого сектора національної економіки. Соціальна ефективність підприємництва відіграє основне місце в забезпеченні соціальної орієнтації ринкової економіки та в досягненні балансу між ринковою ефективністю та вирішенням соціальних проблем. Високий соціальний зміст підприємництва проявляється тоді, коли підприємства цієї сфери створюють відповідні обсяги продукції, які впливають на основні соціально-економічні показники. Головними шляхами підвищення соціальної ефективності підприємництва є: доведення обсягів випуску продукції на підприємствах до соці-

ально значимих величин та підтримка вже сформованого стійкого сектору підприємництва для підвищення його досвідченості та самоорганізації.

Отже, соціальне значення підприємництва в Україні – це наявність робочих місць, зниження рівня безробіття, зростання прибутків, збільшення надходжень у бюджет за рахунок підприємництва, які дають змогу вирішувати комплекс соціальних проблем.

Література

1. Актуальні проблеми правового регулювання розвитку підприємницької діяльності в Україні : монографія / за ред. Н.М. Мироненко; Академія правових наук України, Науково-дослідний ін-т приватного права і підприємництва. – К.-Тернопіль : Вид-во "Підручники і посібники". – 2008. – 368 с.
2. Бобров В.Я. Основи ринкової економіки / В.Я. Бобров. – К. : Вид-во "Либідь", 1995. – 215 с.
3. Колісник Г.М. Державна підтримка розвитку малого підприємництва : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. / Г.М. Колісник; Львівський НУ ім. Івана Франка. – Львів, 2007. – 20 с.
4. Колісник Г.М. Соціально-економічна ефективність підтримки малого підприємництва в Україні та світі / Г.М. Колісник // Вісник Львівського національного університету ім. Івана Франка. – Сер.: Економічна. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка. – 2004. – Вип. 14.4. – С. 202-211.
5. Колісник Г.М. Формування ефективної інфраструктури державної підтримки розвитку малого підприємництва в Україні / Г.М. Колісник // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2007. – Вип. 17.3. – С. 271-276.
6. Крутик А.Б. Введение в предпринимательство / А.Б. Крутик, А.Л. Пимелова. – СПб. : Изд-во "Политехника", 1995. – 215 с.
7. Піхняк Т.А. Організаційно-економічний механізм державного управління малим підприємством в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. / Львівська КА. – Львів, 2012. – 20 с.
8. Варналій З.С. Політико-правове регулювання підприємництва в Україні: теорія і практика : монографія / З.С. Варналій, В.М. Кампо, І.І. Мазур, Г.А. Миронова та ін. / за ред. З.С. Варналія, В.М. Кампо. – К. : Вид-во "Знання" України, 2005. – 380 с.
9. Про державну підтримку малого підприємництва : Закони України від 19.10.2000 р., № 2063-III, втратив чинність від 19.04.2012 р., № 4618-17 // Верховна Рада України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.rada.gov.ua>.
10. Про підприємство : Закон України від 07.02.1991 р., № 698-XII (закон втратив чинність) // Верховна Рада України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.rada.gov.ua>.
11. Реверчук С.К. Анатомія малого бізнесу. Інформаційно-аналітичний посібник студенту і підприємцю / С.К. Реверчук, М.І. Крупка. – Львів : Вид-во "Діалог", 1996. – С. 102-111.
12. Реверчук С.К. Малий бізнес : методологія, теорія, практика / С.К. Реверчук. – К. : Вид-во ІЗМН, 1996. – 192 с.
13. Реверчук С.К. Державна підтримка малих і середніх підприємств та її ефективність / С.К. Реверчук, Ю.П. Лазур, Г.М. Колісник / за ред. д-ра екон. наук, проф. С.К. Реверчука. – Львів : Вид-во ЛНУ ім. Івана Франка. 2004. – 146 с.
14. Янік В. Ефективність формування і розвитку підприємництва в умовах трансформації економіки постсоціалістичних країн : монографія / В. Янік. – Львів : Вид. д-м "Панорама", 2001. – 304 с.

Колісник Г.Н., Андриш Н.Н. Социально-экономическая эффективность поддержки предпринимательства и его функции в современных условиях ведения хозяйства

Рассмотрены социально-экономическая эффективность поддержки предпринимательства и механизмы поддержки в контексте мирового опыта, определены критерии эффективной поддержки предпринимательства, а также степень реализации целей поддержки, проанализированы методика оценки эффективности предприятий и оценка вклада государственной поддержки в получении результата. Рассмотрены направления финан-

совой поддержки предприятий в Украине, освещены социальные последствия и функции его развития в условиях рыночной экономики.

Ключевые слова: социально-экономическая эффективность, государственная поддержка, финансовая поддержка, предпринимательство, функции предпринимательства, эффективность поддержки.

Kolesnik G.M., Andriiv N.M. Socio-economic efficiency of business support and its function in the modern business environment.

This paper considers the socio-economic efficiency of business support mechanisms and context-world experience, criteria for effective business support, and the extent to which targets support analysis methodology for evaluating the performance of enterprises and assess the contribution of government support in getting results. Considered areas of financial support for companies in Ukraine, highlighted the social consequences of development and function in a market economy.

Keywords: socio-economic performance, government support, financial support, entrepreneurship, business functions, performance support.

УДК 336.71 *Аспір. Ю.В. Кудряк¹ – Львівський НУ ім. Івана Франка*

АНАЛІЗ МЕТОДІВ МОБІЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ БАНКАМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ

Розкрито економічну сутність методів акумулювання фінансових ресурсів банківськими установами, здійснено аналіз динаміки обсягів статутного капіталу, субординованого боргу та депозитних коштів банків України у розрізі чотирьох груп згідно з класифікацією Національного банку України. Увагу зосереджено на вивченні методики та виявленні основних показників-критеріїв оцінювання якості сформованих пасивів банків, що дасть змогу вдосконалити менеджмент фінансового забезпечення розвитку фінансово-кредитних установ.

Ключові слова: банк, фінансові ресурси, статутний капітал банку, депозити, міжбанківські кредити, субординований борг.

В умовах інтеграції та глобалізації світової економіки значний обсяг фінансових ресурсів виводиться з країн в офшорні зони, тому актуальним завданням на державному рівні є стимулювати власників тимчасово вільних коштів інвестувати їх у розвиток національної економіки.

Реалізацію цього завдання покладено на комерційні банки, які починають посилювати вплив, втрачений з початком економічної кризи 2008 р. Банківські установи шукають найрізноманітніші методи мобілізації грошових коштів для фінансування розвитку економіки. Зростає конкуренція національних банків між собою та з банками, що знаходяться в офшорних зонах, адже саме офшорні банки проводять близько 20 % усіх банківських операцій світу, що прямо і опосередковано впливає на стан бізнес - кон'юнктури в Україні.

Різні аспекти питання мобілізації фінансових ресурсів банками досліджено у працях Васюренка О., Вовчак О., Вожжова А., Коцовської Р., Лагутіна В., Мороза А., Смовженко Т., Шелудько В. та інших науковців і практиків.

Операції, які передбачають формування власних, залучених (депозитних) або позичених (недепозитних) ресурсів банку, в економічній літературі називають пасивними операціями. Отже, пасивні операції банку є операціями з мобілі-

¹ Наук. керівник: доц. О.М. Підхонний, канд. екон. наук

зації фінансових ресурсів. Функціонуванню комерційних банків притаманна певна особливість мобілізації коштів: на відмінну від інших підприємницьких структур, кошти, що залучені на позиковій основі, є основою робочого капіталу і становлять близько 80 %.

Величина банківського капіталу дає змогу пропорційно своїм розмірами залучати кошти з грошового ринку, що забезпечується захисною функцією капіталу у разі виникнення ризиків. Зазвичай, незначні збитки покриваються дохідною частиною, проте, якщо банк зазнав великих втрат через проблеми із залученими фінансовими ресурсами, то банківський капітал відіграє роль "страхового резерву", покриваючи частину витрат і зберігаючи платоспроможність банку.

Після формування власного капіталу, комерційний банк починає мобілізувати грошові кошти на фінансовому ринку, використовуючи як запозичення тимчасово вільних коштів в інших суб'єктів економіки безпосередньо або через грошові ринки. Частина цих ресурсів надходить у центральний банк у вигляді обов'язкових резервів.

Для всіх банків України встановлено єдиний порядок визначення і формування обов'язкових резервів. Обов'язковому резервуванню підлягають усі залучені банком кошти, за винятком коштів, залучених від банків-резидентів, міжнародних фінансових організацій, а також коштів, залучених на умовах субординованого боргу. Банки формують обов'язкові резерви, виходячи із встановлених нормативів обов'язкового резервування до зобов'язань щодо залучених банком коштів, динаміку введення яких подано у табл. 1.

Табл. 1. Нормативи обов'язкового резервування [6]

Період дії	Нормативи обов'язкового резервування для формування банками обов'язкових резервів, %				
	за строковими депозитами нефінансових корпорацій та домашніх господарств		за коштами на поточних рахунках та депозитами на вимогу нефінансових корпорацій та домашніх господарств		за коштами, залученими іншими депозитними корпораціями від інших депозитних корпорацій-нерезидентів та інших фінансових корпорацій-нерезидентів
	у національній валюті	в іноземній валюті	у національній валюті	в іноземній валюті	
01.10.2004 – 24.12.2004	7	7	8	8	-
25.12.2004 – 31.08.2005	6	6	7	7	-
01.09.2005 – 09.05.2006	6	6	8	8	-
10.05.2006 – 31.07.2006	4	4	6	6	-
01.08.2006 – 30.09.2006	2	3	3	5	-
01.10.2006 – 04.12.2008	0,5	4	1	5	-
05.12.2008 – 04.01.2009	0	3	0	5	-
05.01.2009 – 31.01.2009	0	4	0	7	-
01.02.2009 – 30.06.2011	0	4	0	7	2
01.07.2011 – 29.11.2011	0	8	0	8	2
30.11.2011 – 30.03.2012	0	9,5	0	8	2
31.03.2012 – 29.06.2012	0	10	0	8,5	2
з 30.06.2012	0	12	0	10	3